



**A.S.A.P.**

Advocating Sustainable Agricultural Policies in local governments' funding programs in Serbia  
This project is funded by European Union

# Izveštaj o efektima postojećih programa i mera podrške poljoprivredi u Istočnoj Srbiji- pregled deset opština

---

Priredila: Aleksandra Vladisavljević, Bizz doo, Beograd  
2018.



This document has been produced with the assistance of the European Union, ORCA and partners of a regional Consortium, implementing the "Sustainable Agriculture for Sustainable Balkans: Strengthening advocacy capacities of CSOs and developing policies in the Western Balkans" project. The contents of this publication are the sole responsibility of Resource Centre and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, ORCA or the partners of the Consortium. More information on [www.sasb-eu.org](http://www.sasb-eu.org)



## Sadržaj

Uvod .....	3
Ciljevi izveštaja .....	3
Metodologija .....	3
Ograničenja .....	4
Struktura izveštaja .....	4
Evropski okvir i njegova primena u Srbiji .....	5
Stanovništvo i privreda u deset ciljanih opština .....	6
Stanovništvo .....	6
Zaposlenost i nezaposlenost .....	6
Podsticaji razvoju sa viših nivoa vlasti ka lokalnom nivou .....	7
Podsticaji na nivou Republike Srbije prema nameni .....	8
Podsticaji ka ciljanim opštinama prema nameni .....	9
Poljoprivreda i ruralni razvoj .....	11
Podsticaji za poljoprivredu sa nacionalnog nivoa ka ciljanim opštinama .....	11
Poljoprivredna gazdinstva u deset ciljanih opština .....	11
Poljoprivredna gazdinstva po polu nosioca PG-a .....	12
Organska poljoprivreda .....	15
Mladi u poljoprivredi .....	15
Postojeća podrška .....	17
Ekonomska veličina PG u Istočnoj Srbiji .....	16
Površina u hektarima na kojima se odvija poljoprivredna proizvodnja .....	16
Broj PPG po površinama koje obrađuju .....	16

## Uvod

Izveštaj o efektima programa i mera podrške poljoprivredi u Istočnoj Srbiji deo je projekta A.S.A.P. - Održive poljoprivredne politike u programima subvencija lokalnih samouprava u Srbiji" koji je pokrenula organizacija *Resurs centar Majdanpek* uz pomoć Evropske unije a sa ciljem da se proceni koliko politike, programi i mere u oblasti poljoprivrede odgovaraju na potrebe koje imaju poljoprivrednici/ce u 10 opština dela Istočne Srbije.

Opštine koje su obuhvaćene ovim projektom su: **Bor, Kladovo, Majdanpek, Negotin** (koji pripadaju Borskom okrugu) **Golubac, Kučevo** (koji pripadaju Braničevskom okrugu) i **Knjaževac, Boljevac, Sokobanja i Zaječar** (koji pripadaju Zaječarskom okrugu).

Sam cilj projekta A.S.A.P.- održive poljoprivredne politike koji je pokrenula organizacija Resurs centar Majdanpek je da **predstavi, promoviše i primeni participativne mehanizme kod odlučivanja o lokalnoj poljoprivrednoj politici.**

Pre konkretnih zagovaračkih aktivnosti projektom je predviđeno utvrđivanje postojećeg stanja na terenu, kao i pregled postojećih politika i mera koje dolaze sa nacionalnog ali i sa lokalnog nivoa te u kojoj meri one odgovaraju stvarnim potrebama na terenu.

## Ciljevi izveštaja

- Utvrđivanje opšteg stanja u poljoprivredi i privredi u ciljanim opštinama
- Pregled postojeće podrške poljoprivredi sa nacionalnog i lokalnog nivoa
- Utvrđivanje jaza (gap) između potreba i postojećih intervencija
- Izrada preporuka za programe i mere, a u cilju što adekvatnije podrške poljoprivredi u ciljanim opštinama

## Metodologija

Kako bi se dobila što jasnija slika o trenutnom stanju poljoprivrede i podrške poljoprivredi za izradu ovog izveštaja definisana je sledeća metodologija:

Aktivnost	Ciljevi	Izvori informacija
Prikupljanje i analiza podataka iz baze o registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima a koju vodi Uprava za trezor	Utvrđivanje broja aktivnih poljoprivrednih gazdinstava u ciljanim 10 opština u periodu od 3 godine <sup>1</sup> (2014., 2015. i 2016.) Struktura PPG po nosiocima, veličini, aktivnosti Utvrđivanje broja RPG koja ispunjavaju uslove da dobiju subvencije/direktna plaćanja Utvrđivanje broja RPG koja su ostvarila to pravo po opštinama i polu nosioca	Ministarstvo poljoprivrede i Uprava za trezor
Prikupljanje i analiza ukupnih regionalnih podsticaja po opštinama a koju vodi Agencija za privredne registre Republike Srbije	Makro pogled na resurse koji se usmeravaju ka deset ciljanih opština u periodu od 3 godine <sup>2</sup> (2014., 2015. i 2016.) Kretanje stanovništva i demografski trendovi Stanje privrede Stanje zaposlenosti i nezaposlenosti	Agencija za privredne registre <a href="http://www.apr.gov.rs">www.apr.gov.rs</a> Registar mera i podsticaja regionalnom

<sup>1</sup> Izabrane su poslednje tri godine za koje postoje godišnji podaci

<sup>2</sup> Izabrane su poslednje tri godine za koje postoje godišnji podaci

		razvoju
Sprovedenje terenske ankete u 10 ciljanih opština. Ukupno je obuhvaćeno 323 ispitanika iz 323 registrovana i neregistrovana poljoprivredna gazdinstva.	Osnovni cilj je bio dobijanje informacija od samih poljoprivrednika/ca u kojoj meri su upoznati i koriste mere podrške, kao i utvrđivanje potreba za razvoj. Uпитnik je sadržavao 24 pitanja od kojih su 6 bila osnovna o ispitanicima a preostalih 18 su se odnosila na samu poljoprivredu, korišćenje postojećih programa podrške poljoprivredi, kao i potrebe koje imaju za dalji razvoj. Anketa je sprovedena u decembru 2017. i januaru 2018.godine	Resurs centar Majdanpek
Pregled podrške poljoprivredi po opštinama	Utvrđivanje da li postoje programi podrške poljoprivredi, koji je sadržaj podrške, te da li se i kolika sredstva izdvajaju	Zvanični dokumenti lokalnih samouprava (strategije, odluke, budžet)
Pregled drugih različitih statističkih podataka, studija i analiza za ciljane opštine	Analiza drugih podataka od značaja za poljoprivredu i razvoj u 10 ciljanih opština	Republički zavod za statistiku, Izveštaji i drugi dokumenti civilnih organizacija

## Ograničenja

Najveću prepreku izradi izveštaja je predstavljalo prikupljanje podataka, a naročito onih koji se odnose na poljoprivredna gazdinstva iz registra koji se vodi na nivou Republike. Ova prepreka ne odnosi se samo na pristup podacima koji bi valjalo da su agregatno lako i javno dostupni po opštinama, već ukazuju na moguću posledicu kreiranja politika koje nisu nužno bazirane na činjenicama i podacima. Ako lokalne samouprave nemaju lako dostupne podatke o poljoprivrednim gazdinstvima sa svoje teritorije to otežava planiranje na lokalnom nivou, uvid u stvarne potrebe i razumevanje stvarnosti te kreiranje mera podrška kojima će se smanjiti jaz i pokrenuti razvoj. To takođe često ukazuje, a potvrdilo se uvidom i u druge podatke da se lokalne poljoprivredne politike najviše naslanjaju na pretpostavke o potrebama, ili na ponavljanje istih ili sličnih mera koje postoje na nivou republike i nisu nužno odgovor na realnu potrebu u konkretnoj zajednici a što se potvrdilo u anketi sa poljoprivrednicima.

## Struktura izveštaja

Ovaj izveštaj strukturiran na način da daje osnovne podatke relevantne za ruralni razvoj u ciljanim opštinama kao što su stanovništvo, demografski trendovi, nivo podsticaja regionalnog razvoja u ciljne opštine sa viših nivoa vlasti, stanje u poljoprivredi i podsticaji u poljoprivredu i ruralni razvoj, korišćenje subvencija, potrebe u poljoprivredi, izdvajanje za poljoprivredu na nivou opština te preporuke za unapređenje mera podrške.

Kao poseban Prilog su nalazi terenskog istraživanja sa poljoprivrednicima u ciljanih deset opština.

## Evropski okvir i njegova primena u Srbiji

Poljoprivreda, uostalom kao i privreda uopšte, ne mogu da se sagledavaju odvojeno od drugih razvojnih procesa, promena u politikama ili zakonima koje uređuju privredne aktivnosti, kao i od opšteg javnog diskursa i poruka koje dolaze do građana i građanki od strane donosilaca odluka ili stručnjaka u poljoprivredi. Te poruke utiču na odluke i izbore koje pojedinci i pravna lica donose kada su u pitanju odluke o investicijama. U tom kontekstu jako je važno da je jasno u kom pravcu se ide i da postoji sigurnost u mere i programe u dužem vremenskom periodu.

Republika Srbija ide u pravcu usaglašavanja svoje politike razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom Evropske Unije (ZPP<sup>3</sup>) Važno je da se razumevanje ovog okvira<sup>4</sup> pretoči u konkretne politike na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, te da te politike odgovaraju na stvarne potrebe u poljoprivredi i ruralnom razvoju. One neće svuda biti iste, ali je važno da vode ka istom zajedničkom cilju.

U procesu usaglašavanja sa ZPP, tek predstoje velike strukturne promene, veći nivo ulaganja u poljoprivredu i ruralni razvoj, razvijeniji standardi i bolja zaštita životne sredine, dinamičniji razvoj poljoprivrednih gazdinstava kroz znavljanje opreme, transfer tehnologija i znanja i udruživanje radi boljeg odgovora na tržišnu tražnju, pogotovo na izvoznim tržištima, kao i jačanje agrobiznisa. Jačanje raznovrsnosti ponude i veće učešće proizvoda koji imaju veću dodatnu vrednost takođe predstavljaju neke od najvažnijih ciljeva domaćih strategija.

Ruralni razvoj prepoznat je u domaćim strategijama i politikama ali se u njega još uvek nedovoljno ulaže. **Suština evropske politke ruralnog razvoja je da pomažu ruralnim područjima da odgovore na širok spektar ekonomskih, ekoloških i društvenih izazova 21.veka.**

Ruralni razvoj je „drugi stub“ ZPP koji dopunjuje sistem direktnih isplata poljoprivrednicima i mere za upravljanje poljoprivrednim tržišima unutar tzv. „prvog stuba“. Takođe, politika ruralnog razvoja deli mnoge zajedničke ciljeve sa drugim strukturnim i investicionim fondovima (ESIF<sup>5</sup>). Ruralni razvoj u EU finansira se kroz EAFRD<sup>6</sup>. Rodno odgovorne politike u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja prepoznate su u velikom broju dokumenata koje regulišu ovu oblast.

U Srbiji je strateško usmerenje ka rastu velikih i značajnih proizvodnih i tržišnih aktera, sa ciljem da oni povuku manja gazdinstva u zadruge kao i pojedinačne male dobavljače. U tom generalnom kontekstu koji odlikuje rast interesovanja za sektor poljoprivrede i za ruralni razvoj, rast podrške iz domaćih i EU izvora, **jako je važno da se sagleda kako elementi podrške utiču na izabrane aktere i uloge u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja kako bi se izvršilo još jedno bitno poboljšanje koje će dovesti u vezu planirana ulaganja i koristi od politika i mera sa stvarnim poboljšanjem kvaliteta života na selu.** Ovo je posebno značajno za lokalne saouprave koje su najbliže građanima.

<sup>3</sup> Zajednička poljoprivredna politika - ZPP, Common Agricultural Policy- CAP

<sup>4</sup> <http://europa.rs/images/publikacije/agriculture-sr.pdf>

<sup>5</sup> [https://ec.europa.eu/eip/ageing/funding/ESIF\\_en](https://ec.europa.eu/eip/ageing/funding/ESIF_en)

<sup>6</sup> [https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020\\_en](https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en)

## Stanovništvo i privreda u deset ciljanih opština

### Stanovništvo

Broj stanovnika u svih deset ciljanih opština je u padu između 15% i 28%. Od 2002. godine 63313 stanovnika je manje, a od tog broja samo od 2011. do 2016. je 20,000 stanovnika manje. **Ovo je značajno iz ugla ljudskih resursa** koji učestvuju ili bi mogli da učestvuju u razvoju regiona. Posebno je značajno za poljoprivredu koja je još uvek u ovom regionu radno intenzivna.

Broj stanovnika					
Opština	Popis 2002	Popis 2011	Procena 2016	Razlika u odnosu na 2002.	% smanjenja
Zaječar	65,969	59,461	55,987	(9,982)	-15%
Bor	55,817	48,615	46,379	(9,438)	-17%
Kladovo	23,613	20,635	19,222	(4,391)	-19%
Sokobanja	18,571	16,021	14,755	(3,816)	-21%
Negotin	43,418	37,056	33,911	(9,507)	-22%
Knjaževac	37,172	31,491	28,896	(8,276)	-22%
Golubac	9,913	8,331	7,668	(2,245)	-23%
Boljevac	15,849	12,994	11,761	(4,088)	-26%
Kučevo	18,808	15,516	13,851	(4,957)	-26%
Majdanpek	23,703	18,686	17,090	(6,613)	-28%
<b>Total</b>	<b>312,833</b>	<b>268,806</b>	<b>249,520</b>	<b>(63313)</b>	<b>-20%</b>

Izvor: APR, 2018.Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, www.apr.gov.rs

U ruralnim sredinama opao je kvalitet svakodnevnog života, pristup uslugama u zajednici iz domena zdravlja, obrazovanja, briga o deci i starima, kulturni sadržaji, transport i infrastruktura ne zadovoljavaju potrebe stanovništva. Sve to utiče na konstantne migracije iz ruralnih ka urbanim sredinama, posebno žena i mladih. Posebno je važno obratiti pažnju na starosnu strukturu stanovništva, i činjenicu da mladi odlaze a da na selima ostaje starije stanovništvo. Ova činjenica će u velikoj meri uticati na prioritete u lokalnim politikama pošto će biti potrebne usluge koje brige koje sada nisu dovoljno razvijene.

Šta su uzorci demografskih promena u svakoj ciljanoj opštini, trebalo bi stražiti pojedinačno te unutar njih tražiti i konkretna rešenja koja će se odgovoriti na konkretan kontekst.

### Zaposlenost i nezaposlenost

U deset ciljanih opština od 2014. do 2016. godine došlo je do laganog povećanja broja zaposlenih. Sa 55256 koliko ih je bilo 2014.godine broj zaposlenih se uvećao za 1505 osoba koliko ih je bilo 2016.godine. Povećanje broja zaposlenih beleže Knjaževac, Negotin, Sokobanja, Kučevo, Boljevac i Golubac. Smanjenje broja zaposlenih beleže Bor, Zaječar, Kladovo i Majdanpek.

Najveći broj zaposlenih, posmatrano u apsolutnim brojevima, od deset opština ima Bor, a najmanje Golubac. Kada je pitanju nezaposlenost najveći broj ima Zaječar, a najmanje Golubac ujedno i najmanja opština po broju stanovnika.

Broj zaposlenih					Broj nezaposlenih				
	Opština/G odina	2014	2015	2016		Opština/G odina	2014	2015	2016
1	Bor	13265	12122	12405	1	Bor	5800	5823	<b>5711</b>
2	Zaječar	12450	12638	12215	2	Zaječar	7186	7020	<b>6867</b>
3	Knjaževac	5574	6592	<b>6085</b>	3	Knjaževac	3772	3712	<b>3558</b>
4	Negotin	6080	7593	<b>7659</b>	4	Negotin	2587	2524	<b>2492</b>
5	Kladovo	5102	5373	4733	5	Kladovo	2076	1942	<b>1888</b>
6	Majdanpek	4711	4502	4136	5	Majdanpek	2029	2006	<b>2013</b>
7	Sokobanja	3098	3372	<b>3377</b>	7	Sokobanja	1615	1564	1637
8	Kučevo	2094	2377	<b>2436</b>	8	Kučevo	1152	1098	<b>1121</b>
9	Boljevac	1866	2507	<b>2360</b>	9	Boljevac	659	623	708
10	Golubac	1016	1441	<b>1355</b>	10	Golubac	640	637	<b>544</b>
	<b>Total</b>	<b>55256</b>	<b>58517</b>	<b>56761</b>		<b>Total</b>	<b>27516</b>	<b>26949</b>	<b>26539</b>

Izvor: Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, www.apr.gov.rs

Kada je u pitanju nezaposlenost u istom periodu došlo je do blagog smanjena nezaposlenosti, pa je tako 977 građana manje bilo nezaposleno nego je to bilo 2014.godine u svih 10 opština.

### Podsticaji razvoju sa viših nivoa vlasti ka lokalnom nivou

Srbija ima izrazito izražene regionalne razlike. Stoga je važno pratiti u kojoj meri državne intervencije te razlike prepoznaju i da li i u kojoj meri smanjuju jaz koji postoji između regiona. Sa tim ciljem analizirali smo podatke koji se vode za celu Srbiju u okviru *Registra podsticaja i mera regionalnog razvoja*<sup>7</sup>. Podaci se ažuriraju dva puta godišnje a moguće je pristupiti on-line. Za sve podatke koji se nalaze u ovoj bazi odgovorne su republičke institucije koje, svaka za sebe, unosi podatke.

Kako bismo ocenili ukupne podsticaje pre nego se posebno usmerimo na poljoprivredu analizirana je prvo celokupna Srbija, a zatim ciljanih deset opština. Poredimo 2014., 2015., i 2016., godinu pošto su podaci za 2017. uneti samo za prvih 6 meseci.

Podsticaji prema nameni, odnosno svrsi koju imaju, podeljeni su na 20 kategorija.

<sup>7</sup> <http://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/ChangeLanguage/ChangeLanguage?language=sr-Cyrl>

### Podsticaji na nivou Republike Srbije prema nameni

Najviše ulaganja na nivou Republike Srbije je u **saobraćajnu infastrukturu gde postoji značajno povećanje u 2016. a iznosi 32% ukupnih ulaganja**. Povećanje je vidljivo kod ulaganja u energetska infrastrukturu dok je u svim drugim segmentima značajno manje ili isto nego je bilo u 2015. i 2014. godini.

Zabrinjava  **smanjenje ulaganja u obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, podsticanje proizvodnje i ekonomsku infrastrukturu**. Opalo je i ulaganje u poljoprivredu sa 7% u 2014., na 4% u 2016.godini.

	Namena/Godina	2014	2015	2016
1	Saobraćajna infrastruktura	16%	23.2%	31.6%
2	Druge namene	29%	19.5%	11.1%
3	Obrazovanje, nauka, kultura i sport	12%	11.3%	10.7%
4	Podsticanje proizvodnje	8%	10.4%	8.8%
5	Energetska infrastruktura	3%	5.2%	13.0%
6	Podsticanje poljoprivrede	7%	3.8%	4.0%
7	Naučno-istraž. rad i razvoj	4%	5.3%	4.6%
8	Izgradnja i jačanje institucija	4%	4.0%	4.1%
9	Podsticanje izvoza	3%	4.3%	3.5%
10	Podsticanje zapošljavanja	3%	3.5%	2.6%
11	Ekonomska infrastruktura	4%	1.5%	0.4%
12	Ekološka infrastruktura	1%	0.1%	2.8%
13	Restrukturiranje priv. subjekata	0%	3.6%	0.0%
14	Zaštita životne sredine	1%	1.2%	0.8%
15	Infrastruktura-drugo	1%	1.5%	0.0%
16	Zdravstvo	1%	1.1%	0.5%
17	Socijalna zaštita	1%	0.3%	0.5%
18	Komunalna infrastruktura	2%	0.3%	1.1%
19	Prost. planiranje i visokogradnja	0%	0.0%	0.1%
20	Kadrovski i ljudski resursi	0%	0.0%	0.0%

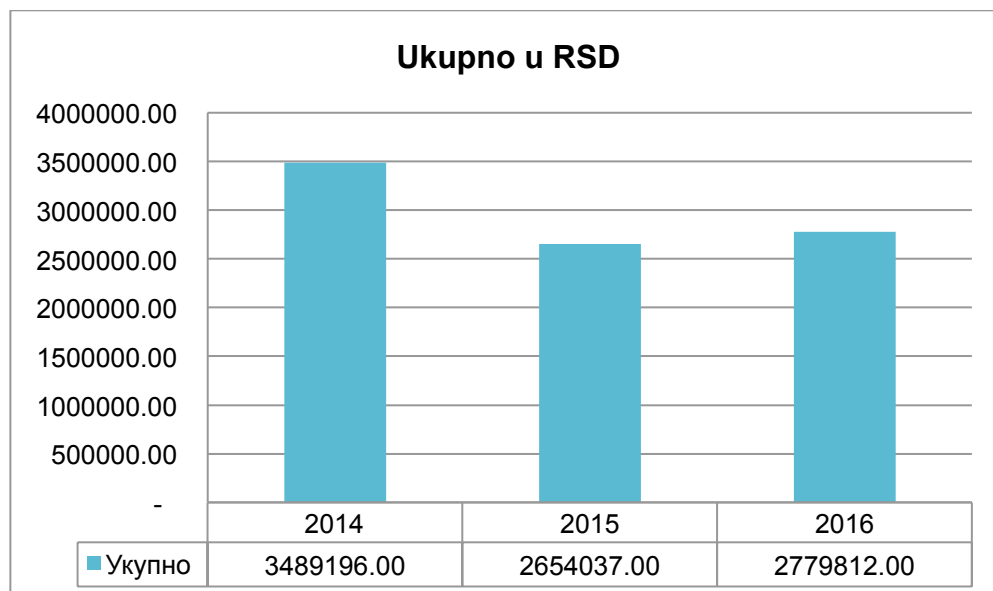
Izvor: APR, 2018.Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, www.apr.gov.rs

Ukoliko se ovi trendovi nastave možemo zaključiti da neće doći do smanjenja regionalnih razlika već naprotiv do daljeg **produblivanja**. Najviše zabrinjava 0% ulaganja u kadrovske resurse i ljudske potencijale. Bez ulaganja u ljude razvoj nije moguć.



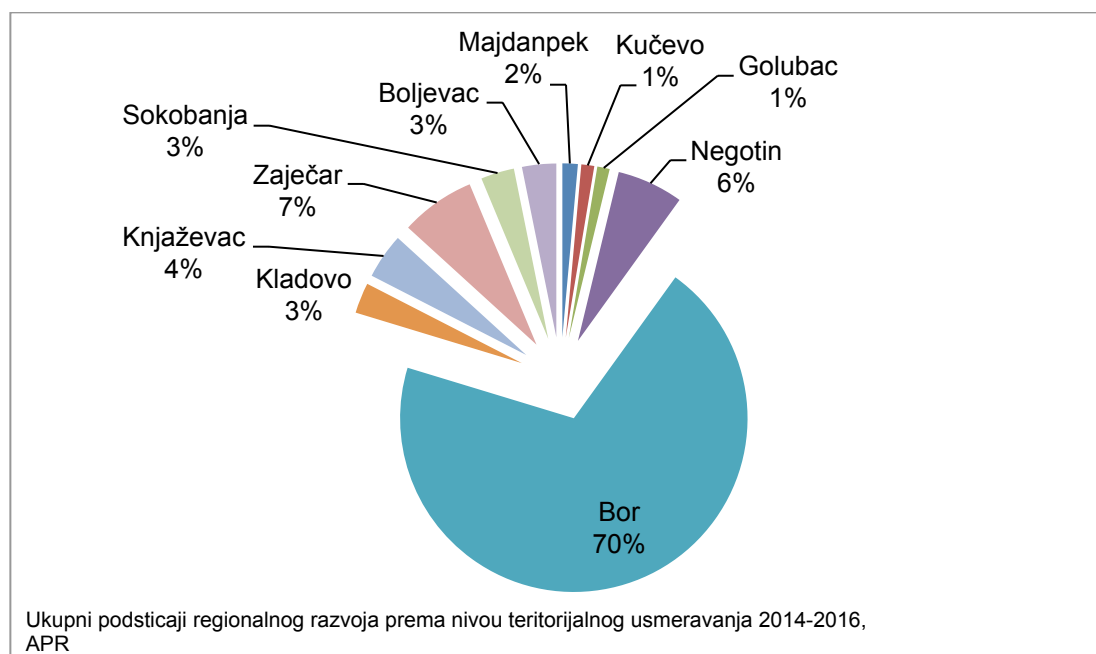
### Podsticaji ka ciljanim opštinama prema nameni

Ukupni podsticaji regionalnog razvoja ka ciljanim opštinama su se **smanjili** između 2014. i 2015.godine za 835 miliona dinara a onda neznatno popravili između 2015. i 2016.godine. Jedan od mogućih razloga je da su u 2014. podsticaji zbog posledica poplava bili generalno veći.



Izvor: APR, 2018.Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, www.apr.gov.rs

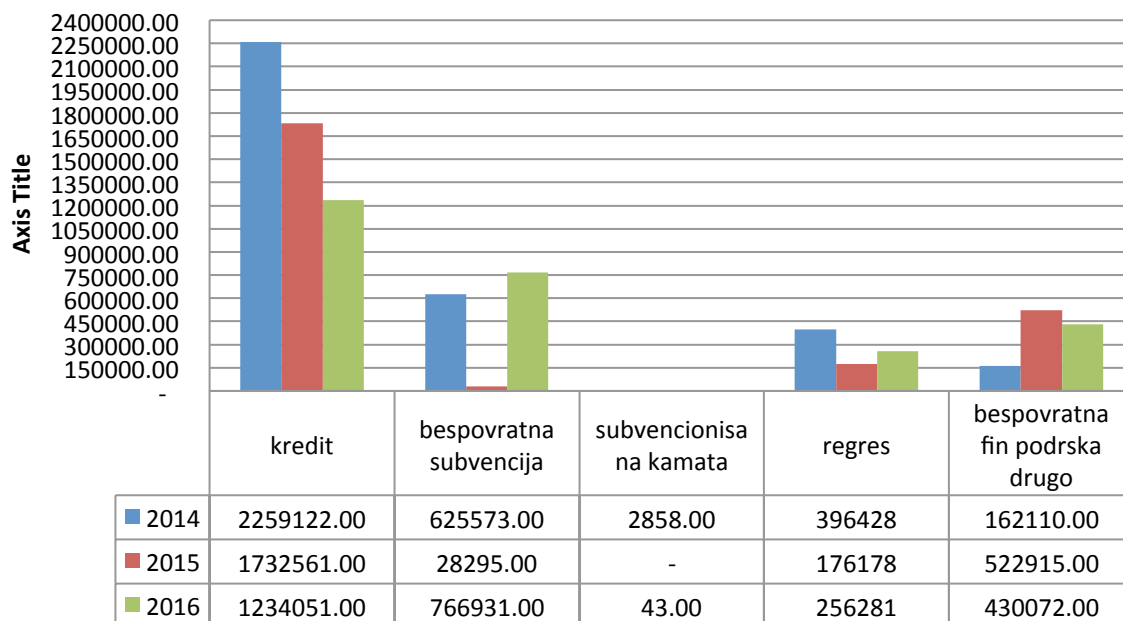
Ono **što je jako uočljivo** je neravnomerno ulaganje u ove opštine, pa je tako čak **70% svih podsticaja** otišlo u Bor, 7% u Zaječar i 6% u Negotin, a sve druge opštine su dobile od 1-4% od ukupno uloženih 2,7 milijardi dinara.



Izvor: APR, 2018.Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, www.apr.gov.rs

Kada se pogleda **vrsta podsticaja** koja je usmerena ka opštinama u Istočnoj Srbiji, onda se vidi da se **najviše radi o kreditima**, a potom slede druge vrste podrške, subvencije i druge vrste bespovratne finansijske pomoći. Posmatrano po opštinama najveći deo podsticaja u vidu kredita i duge vrste pomoći otišlo je u Bor.

### Ukupni podsticaji regionalnog razvoja prema vrsti finansijskog podsticaja po opštinama u Istočnoj Srbiji, period 2014-2016



### Ukupni podsticaji regionalnog razvoja prema vrsti finansijskog podsticaja po opštinama u Istočnoj Srbiji, period 2014-2016

Opštine	Kredit			Bespovratna subvencija			Subvencionisana kamata		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Majdanpek		9.687	1.130	27.057	7.507	39.455	106	14	4
Kučevo	1.474	1.474		18.690	21.410	32.162	7	37	
Golubac		25.000		18.146	26.350	32.950	759	-282	2
Negotin	16.656	98.976		101.284	41.108	104.268	509	405	3
Bor	<b>2.175.268</b>	<b>1.460.740</b>	<b>1.218.568</b>	<b>138.803</b>	<b>64.399</b>	<b>158.767</b>	42	46	11
Kladovo	57.940			18.511	25.272	23.892	67	71	
Knjaževac		46.274	5.904	84.287	26.303	76.653	432	841	4
Zaječar	7.784	82.456	1.961	110.480	43.057	145.975	348	283	8
Sokobanja		2.954		45.747	14.006	79.651	190	84	
Boljevac		5.000	6.488	62.568	13.538	73.158	504	1.018	11
<b>Ukupno</b>	<b>2.259.122</b>	<b>1.732.561</b>	<b>1.234.051</b>	<b>625.573</b>	<b>282.95</b>	<b>766.931</b>	<b>2.858</b>		<b>43</b>

Opštine	Regres			Bespovratna finansijska podrška drugo			Bespovratna druga sredstva		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Majdanpek	16.260	5.870	12.515	6.394	8.990	10.379	54	160.854	
Kučevo	15.507	8.757	11.944	2.853	4.627	9.494	170	2	2.091
Golubac	18.223	14.236	7.745	3.116	4.630	6.646	8		842
Negotin	88.414	40.704	43.657	13.924	18.649	29.602	902	89.374	1.601
Bor	41.598	11.441	40.870	36.164	36.544	56.252	4.865	43.119	131.526
Kladovo	18.031	13.090	6.931	4.815	23.207	18.128	338	108	
Knjaževac	36.430	14.958	26.721	11.690	27.528	42.496	6	35.537	1.306
Zaječar	75.248	27.886	48.158	29.656	50.344	56.794	18.772		24.388
Sokobanja	41.233	22.754	26.977	20.076	13.517	22.038			2.443
Boljevac	45.484	16.482	30.763	2.278	5.885	13.975	30		71
<b>Ukupno</b>	<b>396.428</b>	<b>176.178</b>	<b>256.281</b>	<b>130.966</b>	<b>193.921</b>	<b>265.804</b>	<b>31.144</b>	<b>328.994</b>	<b>164.268</b>

## Poljoprivreda i ruralni razvoj

### Podsticaji za poljoprivredu sa nacionalnog nivoa ka ciljanim opštinama

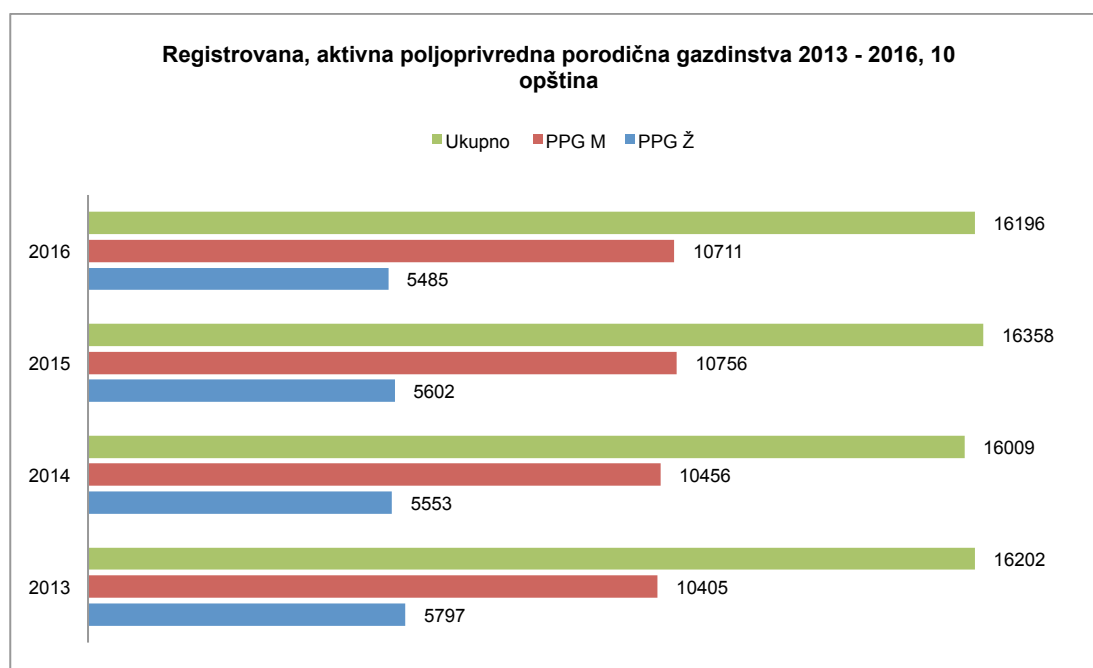
Ukupni podsticaji u poljoprivredu iznosili su u 2016., oko 844 miliona RSD, nešto manje nego je bilo ulaganje u 2014. Ulaganje u poljoprivredu u 2015.g. je bilo drastično opalo. Jedan od mogućih razloga je saniranje posledica poplava iz 2014. koje je zahtevalo preraspodelu sredstava prema najugroženijim predelima.

Ukupni podsticaji regionalnog razvoja prema namenama			
Podsticanje poljoprivrede			
Opštine	2014	2015	2016
Majdanpek	43.477	9.588	46.674
Kučevo	37.497	10.205	44.107
Golubac	36.740	16.436	31.029
Negotin	181.755	66.33	130.609
Bor	107.785	17.266	126.399
Kladovo	36.592	15.043	27.401
Knjaževac	81.955	25.577	83.815
Zaječar	177.478	49.82	166.037
Sokobanja	87.170	29.343	85.427
Boljevac	108.188	30.109	102.983
<b>Ukupno</b>	<b>898.637</b>	<b>269.717</b>	<b>844.481</b>

Izvor: APR, 2018.Registar mera i podsticaja regionalnog razvoja, [www.apr.gov.rs](http://www.apr.gov.rs)

### Poljoprivredna gazdinstva u deset ciljanih opština

Okosnicu poljoprivrede u deset ciljanih opština čine **porodična poljoprivredna gazdinstva**, dok je PG pravnih lica svega 59. Broj registrovanih aktivnih PPG nije se značajnije menjao u periodu od 2013-2016 godine. Od 16202 koliko ih je bilo u 2013., na 16196 koliko ih je bilo 2016.godine.



Na teritoriji deset ciljanih opština od ukupno 20596 registrovanih gazdinstava, ima ukupno **16196** registrovanih aktivnih porodičnih poljoprivrednih gazdinstava (PPG).

### Poljoprivredna gazdinstva po polu nosioca PG-a

Po polu u 66% ili 10711 PPG nosioci su muškarci, a u 34% odnosno 5485 se vodi na žene. Broj poljoprivrednih gazdinstava gde su nosioci žene razlikuje se, pa tako u Boljevcu u 41% PPG nosioci su žene, dok je procenat najniži u Kladovu i iznosi 24%

	Registrovana Aktivna PG,po polu nosioca			PG pravna lica		
	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M
Negotin	2138	744	1394	28	4	24
%		35%	65%		14%	86%
Kladovo	712	172	540	3	1	2
%		24%	76%		33%	67%
Golubac	766	196	570	2	0	2
%		26%	74%		0%	100%
Majdanpek/D.Milan44290	865	235	630	1	0	1
%		27%	73%		0%	100%
Boljevac	1584	657	927	3	0	3
%		41%	59%		0%	100%
Kučevo	763	241	522	1	0	1
%		32%	68%		0%	100%
Bor	1724	662	1062	2	0	2
%		38%	62%		0%	100%
Zaječar	3305	1259	2046	8	0	8
%		38%	62%		0%	100%
Knjaževac	2387	756	1631	10	2	8
%		32%	68%		20%	80%
Sokobanja	1952	563	1389	1	0	1
%		29%	71%		0%	100%
<b>UKUPNO</b>	<b>16196</b>	<b>5485</b>	<b>10711</b>	<b>59</b>	<b>7</b>	<b>52</b>
		34%	66%		12%	88%

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

Ipak, Istočna Srbija je sa 34% značajno iznad proseka Republike Srbije, a gde su žene nosioci u 23% aktivnih PPG. Razlog za više procenat u Istočnoj Srbiji može se tumačiti velikim brojem muškaraca koji su zaposleni izvan poljoprivrede, borave u inostranstvu kao i jednočlanim domaćinstvima gde su žene većina<sup>8</sup>.

<sup>8</sup> Na konferenciji Kvalitet svakodnevnog života na selu - rodna perspektiva, okt.2017, predstavnik ministarstva u svom izlaganju naveo kao moguće razloge odstupanja u odnosu na ostale delove Srbije.

Kada su u pitanju nekomercijalna PPG žene su nosioci u 64% PG. Postoje razlike u opštinama pa je primetno da je najviše žena nosioca PG kod nekomercijalnih PG u Boru. Ovo se može objasniti činjenicom da su muškarci većim delom angažovani u rudniku i drugim preduzećima dok su žene ostajale u PG.

Registrovana nekomercijalna PG, po polu nosioca			
	Ukupno	Ž	M
Negotin	98	50	48
%		51%	49%
Kladovo	7	4	3
%		57%	43%
Golubac	12	7	5
%		58%	42%
Majdanpek/D.Milan44290	29	15	14
%		51%	49%
Boljevac	94	71	23
%		75%	25%
Kučevo	3	2	1
%		66%	34%
Bor	16	12	4
%		75%	25%
Zaječar	264	186	78
%		70%	30%
Knjaževac	224	152	72
%		67%	33%
Sokobanja	370	214	156
%		57%	43%
<b>UKUPNO</b>	<b>1117</b>	<b>713</b>	<b>404</b>
		64%	36%

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

Od PG koji su u registru naveli broj članova domaćinstva, najveći broj njih tj. 11625 ima od 1-3 člana domaćinstva, a vrlo mali broj, svega 34 navodi da ima više od 5 članova domaćinstva. Čak 6901 PG navodi da nema nijednog člana PG. Ovo je značajno, a o čemu su i u anketi govorili sami poljoprivrednici – da je prepreka rastu njihove poljoprivredne delatnosti i nedostatak radne snage.

Pregled broja PPG po opštinama pokazuje da je najveći broj PPG u Zaječaru, Knjaževcu i Negotinu, a najmanje u Kladovu, Golupcu i Kučevu što odgovara i činjenici o veličini ovih opština i/ili zastupljenosti poljoprivrede u ekonomiji. U Zaječaru, Knjaževcu i Negotinu nalazi se i najveći broj PG pravnih lica, 46 od ukupno 59. Ovo je značajno sa aspekta planiranja podrške poljoprivredi u ovim opštinama.

U komercijalnim PPG ima ukupno 22434 članova, a žene čine većinu (56%). One dakle daleko više učestvuju kao radna snaga a manje kao nosioci PG. Najčešće to znači da one nemaju penzijsko osiguranje pa samim tim ni penziju. Dve penzije bi značajno popravile položaj poljoprivrednika u starosti. Pre svega imajući u vidu da su prosečne penzije u poljoprivredi u proseku oko 11,000 dinara. Ovako kako je sada, zapravo na selima raste broj siromašnih u starosti.

Komerijalna gazdinstva broj članova/ica		
Ukupno	Žene	Muškarci
2828	1525	1303
887	532	355
1967	1154	813
941	544	397
2147	1140	1007
1598	880	718
2520	1385	1135
4286	2307	1979
2974	1697	1277
2286	1469	817
22434	12633	9801
	56%	44%

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

Posmatrano po aktivnosti, **38% svih PPG se isključivo bavi poljoprivredom** a 9% pretežno poljoprivredom dok je poljoprivredna kao dodatna delatnost u 20% PPG. Veliki broj PPG zapravo čine penzioneri – 33%. Izuzetno mali broj PPG se bavi (registrovano) seoskim turizmom<sup>9</sup>. Moguće je da se bave i više ali da je neka druga vrsta formalne registracije u pitanju, a ne kroz poljoprivredno gazdinstvo.

Radna aktivnost komercijalnih gazdinstava						
	Ukupno	Isključivo Polj.	Polj. Više od 50%	Polj. Manje od 50%	Stariji od 65 ili penz	Seoski turizam
Negotin	2601	1301	108	370	811	11
%		50%	4%	14%	31%	0.4%
Kladovo	867	265	110	221	267	4
%		31%	13%	25%	31%	0.5%
Golubac	901	546	74	149	132	0
%		61%	8%	17%	15%	0.0%
Majdanpek/D.Milan44290	1078	430	121	317	209	1
%		40%	11%	29%	19%	0.1%
Boljevac	1909	741	84	370	713	1
%		39%	4%	19%	37%	0.1%
Kučevo	907	450	72	132	252	1
%		50%	8%	15%	28%	0.1%
Bor	1982	637	204	429	711	1
%		32%	10%	22%	36%	0.1%
Zaječar	4116	1204	437	840	1630	5
%		29%	11%	20%	40%	0.1%
Knjaževac	2808	607	238	817	1144	2
%		22%	8%	29%	41%	0.1%
Sokobanja	2310	1204	248	324	534	0
%		52%	11%	14%	23%	0.0%
UKUPNO	19479	7385	1696	3969	6403	26
		38%	9%	20%	33%	0%

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

Kod planiranja podrške lokalne samouprave bi trebalo da vode računa kada razvijaju različite mere - da postoje **oni koji se bave isključivo poljoprivredom** u odnosu na one kojima je to pretežna ili dodatna delatnost, te da su u pogledu podrške njihove potrebe različite. Jedna od važnih karakteristika dobre podrške je i pravovremenost – onda kada je potrebna u skladu sa poljoprivrednim radovima.

<sup>9</sup> Ovaj podatak ne znači da nema onih koji se bave turizmom već je moguće da su registrovani kroz druge pravne forme (preduzetnici, doo itd..)

### Organska poljoprivreda

Prema podacima Uprave za agrarna plaćanja, na teritoriji 10 opština ima 26 organskih poljoprivrednih proizvođača. Neke od opština imaju izvrsne preduslove za organsku proizvodnju (na primer Golubac) pa je neophodno da podrška organskoj proizvodnji bude obuhvaćena lokalnim poljoprivrednim politikama i merama podrške.

PPG koji se bave organskom proizvodnjom	
Negotin	4
Kladovo	1
Golubac	1
Majdanpek/D.Milan44290	0
Boljevac	0
Kučevo	0
Bor	5
Zaječar	8
Knjaževac	7
Sokobanja	0
<b>UKUPNO</b>	<b>26</b>

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

### Mladi u poljoprivredi

Svega 21% mladih žena i 79% muškaraca su nosioci poljoprivrednog gazdinstva, i to u 1845 PG od ukupno 19479, u proseku od 100-300 PG po opštini. Trebalo bi posebno usmeriti pažnju na ovu ciljnu grupu kroz programe u poljoprivredi za mlade i podržati ih da se njihova PG održivo razvijaju. Mali broj omogućava fokusiran rad i daje priliku za brže rezultate.

Mladi od 40 god komercijalni			
	Ukupno	Zene	Muskarci
Negotin	240	50	190
Kladovo	56	10	46
Golubac	109	32	77
Majdanpek/D.Milan44290	135	34	101
Boljevac	209	42	167
Kučevo	103	21	82
Bor	155	40	115
Zaječar	325	59	266
Knjaževac	250	43	207
Sokobanja	263	54	209
<b>UKUPNO</b>	<b>1845</b>	<b>385</b>	<b>1460</b>
		21%	79%

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

## Ekonomska veličina PG u Istočnoj Srbiji

Analiza<sup>10</sup> prosečne *ekonomske veličine* poljoprivrednih gazdinstava, urađena na osnovu popisa poljoprivrede iz 2012.g., pokazala je da **su PG u istočnoj Srbiji ekonomski najslabija**. Ona se po svojoj snazi nalaze ispod republičkog proseka, nešto malo zaostaju za regionom Šumadije i Zapadne Srbije, dok se značajno ekonomski slabija od Beogradskog regiona i 3 puta slabija nego što su PG u Vojvodini. Razlog tome je veličina, ali i sama struktura poljoprivrede koja je tradicionalna i usmerena na primarnu proizvodnju niže ekonomske vrednosti.

Tabela 2. Prosečna ekonomska veličina PG

Region	Ekonomska veličina u EUR
Republika Srbija	5939 EUR
Beogradski region	6038 EUR
Region Vojvodine	12032 EUR
Region Šumadije i Zapadne Srbije	4309 EUR
Region Južne i Istočne Srbije	3414 EUR

Izvor<sup>11</sup>

## Površina u hektarima na kojima se odvija poljoprivredna proizvodnja

Poljoprivreda se u deset ciljanih opština odvija na 135772,70 ha od čega je u vlasništvu nosilaca PPG 116885,80 i u zakupu 18886,90 ha. Najveća površina poljoprivrednog zemljišta koje obrađuju PPG nalazi se u Zaječaru i Negotinu, a najmanje u Golupcu i Kladovu.

Opština	ha
Negotin	21237.4076
Kladovo	5145.6706
Golubac	4568.0298
Majdanpek/D.Milan44290	9137.1604
Boljevac	15549.3244
Kučevo	6314.5267
Bor	19638.3507
Zaječar	28095.6723
Knjaževac	13565.6093
Sokobanja	12520.9547
<b>UKUPNO</b>	<b>135772.7065</b>

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

## Broj PPG po površinama koje obrađuju

Čak 96,6% PPG nema više od 10ha površine na kojoj obavlja poljoprivrednu delatnost, a od toga 50,5% PPG ima površinu do 5ha na kojoj obavlja poljoprivrednu delatnost, 46,1% ima do 10ha. Od preostalih 3,3% ima između 20 i 40 ha i samo 0,3% više od 40ha na kojoj obavlja poljoprivrednu delatnost.

	2013	2014	2015	2016
do 2 ha	6120	5841	5391	4562
od 2 do 5 ha	6309	6326	6260	5848
od 5 do 10 ha	6455	6583	6734	6508
od 10 do 20ha	2764	2847	3018	2988

<sup>10</sup> EKONOMSKA VELIČINA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTVA U SRBIJI I PREPORUKA MERA ZA NJIHOVO OSNAŽIVANJE1 Vesna Paraušić2, Drago Cvijanović3

<sup>11</sup> EKONOMSKA VELIČINA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTVA U SRBIJI I PREPORUKA MERA ZA NJIHOVO OSNAŽIVANJE1 Vesna Paraušić2, Drago Cvijanović3



od 20 do 40ha	65	601	627	623
od 40-70 ha	22	60	54	47
od 70-100ha	22	15	13	7
preko 100 ha	14	10	14	13

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

## Postojeća podrška poljoprivredi

### Korišćenje subvencija u poljoprivredi sa nacionalnog nivoa

Subvencije u poljoprivredi deo su direktne podrške koja se isplaćuje porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima iz budžeta Republike Srbije, preko Uprave za agrarna plaćanja.

Prema podacima Uprave za agrarna plaćanja u 2016.godini pravo na subvencije u poljoprivredi ima iz deset ciljanih opština imalo je 16105 PPG. Međutim broj PPG koja su konkurisala za subvencije je 14534. Čak 1571 poljoprivredno porodično gazdinstvo nije iskoristilo subvencije u poljoprivredi na koje imaju pravo. Najniži procenat iskorišćenosti subvencija je u Knjaževcu, i iznosi 80% a najviši u Majdnapeku i iznosi 97%. PPG gde su nosioci žene u 93% su iskoristila pravo na subvencije nasuprot 89% PPG gde su nosioci muškarci. Među 1571 PPG koja nisu iskoristila subvencije 385 je PPG gde su nosioci žene i 1186 gde su nosioci muškarci.

Opština	Broj PPG koji ostvaruje pravo na subvencije			Broj PPG koji su konkurisali za subvencije u 2016.			Jaz između onih koji imaju i ostvaruju pravo na subvencije			Procenat iskorišćenosti subvencija
	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M	Ukupno	Ž	M	
Negotin	2133	743	1390	1927	700	1227	206	43	163	90%
Kladovo	712	172	540	622	161	461	90	11	79	87%
Golubac	765	196	569	736	189	547	29	7	22	96%
Majdanpek/D.Milan44290	864	234	630	834	227	607	30	7	23	97%
Boljevac	1584	657	927	1548	644	904	36	13	23	98%
Kučevo	763	241	522	713	229	484	50	12	38	93%
Bor	1723	661	1062	1578	636	942	145	25	120	92%
Zaječar	3297	1255	2042	2896	1131	1765	401	124	277	88%
Knjaževac	2375	748	1627	1901	636	1265	474	112	362	80%
Sokobanja	1889	525	1364	1779	494	1285	110	31	79	94%
<b>UKUPNO</b>	<b>16105</b>	<b>5432</b>	<b>10673</b>	<b>14534</b>	<b>5047</b>	<b>9487</b>	<b>1571</b>	<b>385</b>	<b>1186</b>	<b>90%</b>

Izvor: Uprava za agrarna plaćanja, Ministarstvo poljoprivrede, jan 2018.

## Podrška poljoprivredi sa nivoa lokalne samouprave

Većina lokalnih samouprava

### Sažetak po opštinama – lokalne politke i budžeti

Posmastrani aspekt	Bor	Negotin	Kladovo	Kučevo	Golubac
Lokalna samouprava ima važeći strateški dokument u oblasti poljoprivrede	U okviru strategije održivog razvoja pominje se i deo koji se odnosi na poljoprivredu	Da, Program podrške realizaciji poljoprivredne politike	Da, strategija održivog razvoja koja važi do 2020.godine pokriva i oblast poljoprivrede	Nije poznato	Da, Strategija održivog razvoja do 2025.g <a href="http://www.golubac.org.rs/wp-content/uploads/2015/10/SLOR%20Golubac%202015.pdf">http://www.golubac.org.rs/wp-content/uploads/2015/10/SLOR%20Golubac%202015.pdf</a>
Lokalna samouprava izdvaja sredstva u budžetu	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5	Da, u okviru Programa 5, postoji Fond za poljoprivredu
Pristup PSS – poljoprivrednoj stručnoj službi	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/negotin.html">https://www.psss.rs/psss/negotin.html</a> pokrivaju oblasti ratarstvo i povrtarstvo, zaštita bilja, stočarstvo, vočarstvo i vinogradarstvo, tehnologiju poljoprivrednih proizvoda	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/negotin.html">https://www.psss.rs/psss/negotin.html</a> pokrivaju oblasti ratarstvo i povrtarstvo, zaštita bilja, stočarstvo, vočarstvo i vinogradarstvo, tehnologiju poljoprivrednih proizvoda	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/negotin.html">https://www.psss.rs/psss/negotin.html</a>	Da, PSS iz Požarevca pokriva opštinu Kučevo svojim aktivnostima	Da, PSS iz Požarevca pokriva opštinu Golubac svojim aktivnostima
Odobranje subvencija u poljoprivredi u 2017.	Da, u 2017.godini (ali ona nije obuhvaćena analizom) pošto će izveštaj o izvršenju biti u aprilu 2018.g.				

### Sažetak po opštinama – lokalne politke i budžeti

Posmastrani aspekt	Sokobanja	Knjaževac	Boljevac	Zaječar	Majdanpek
Lokalna samouprava ima važeći strateški dokument u oblasti poljoprivrede	Da, strategija održivog razvoja koja važi do 2025.godine pokriva i oblast poljoprivrede – u nacrtu Strategija ruralnog razvoja opštine je važila do 2014.g.	Da, strategija ruralnog razvoja koja važi do 2020.godine <a href="http://www.ark.rs/images/stories/download/strategija_ruralnog_razvoja.pdf">http://www.ark.rs/images/stories/download/strategija_ruralnog_razvoja.pdf</a>	Da, revidirana Strategija održivog razvoja <a href="http://www.boljevac.org.rs/KTabla/Edito ri/spaw2/uploads/files/REVIZIJA-LSDS-akcioni-plan-tabela-Boljevac.pdf">http://www.boljevac.org.rs/KTabla/Edito ri/spaw2/uploads/files/REVIZIJA-LSDS-akcioni-plan-tabela-Boljevac.pdf</a>		Da <sup>12</sup>
Lokalna samouprava izdvaja sredstva u budžetu	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5, postoji Fond za poljoprivredu	Da, u okviru Programa 5.	Da, u okviru Programa 5.
Pristup PSS – poljoprivrednoj stručnoj službi	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/poljoservis-knja%C5%BEevac.html">https://www.psss.rs/psss/poljoservis-knja%C5%BEevac.html</a>	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/poljoservis-knja%C5%BEevac.html">https://www.psss.rs/psss/poljoservis-knja%C5%BEevac.html</a>	Da, PSS Zaječar pokriva i Boljevac <a href="https://www.psss.rs/psss/zaje%C4%8Dar.html#savetodavci">https://www.psss.rs/psss/zaje%C4%8Dar.html#savetodavci</a>	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/zaje%C4%8Dar.html">https://www.psss.rs/psss/zaje%C4%8Dar.html</a>	Da, <a href="https://www.psss.rs/psss/negotin.html">https://www.psss.rs/psss/negotin.html</a>
Odobranje subvencija u poljoprivredi u 2017.g.	Da, u 2017.godini (ali ona nije obuhvaćena analizom) pošto će izveštaj o izvršenju biti u aprilu 2018.g.				

<sup>12</sup> Za 2017. donet je Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja  
<http://www.majdanpek.rs/images/AGRO%202017/PROGRAM%202017.pdf>

U budžetima lokalnih samouprava odvajaju se sredstva ili kroz Fond za podršku poljoprivredi, ili kroz Program 5 i to kroz dve programske aktivnosti: Podrška za sprovođenje poljoprivredne politike u lokalnoj zajednici, i Mere podrške ruralnom razvoju. Sredstva često ostaju neiskorišćena. Najveći iznos u proseku se izdvaja u Negotinu i Kladovu, a najmanji u Zaječaru.

U proseku u deset opština istočne Srbije odvoji se 145 miliona dinara od čega se i realizuje 97 miliona dinara a u proseku ako uzmemo u obzir broj poljoprivrednih gazdinstava iznos koji se u lokalnoj samoupravi ulaže po gazdinstvu (iako ova sredstva nisu sva namenjena za subvencije) iznosi oko 6000.

Opština	A Broj registrovanih aktivnih PPG koji ispunjavaju uslove za subvencije <sup>13</sup>	B Izdavanja za poljoprivredu u 2016.g. Plan  Ukupna sredstva u milionima RSD	C Izvršenje	%	Izdavanje po PPG u hiljadama dinara – C/A
Bor	1723	6,670,000.00	4,368,000.00	65%	2,535.11
Negotin	2133	53,498,000.00	44,059,000.00	82%	20,655.88
Kladovo	712	15,450,000.00	11,200,948.50	72%	15,731.67
Kučevo	763	2,380,000.00	2,373,685.99	99.7%	3,110.99
Golubac	765	7,000,000.00			
Sokobanja	1889	7,000,000.00			
Knjaževac	2375	29,470,000.00	20,400,000.00	69%	8,589.47
Boljevac	1584	5,500,000.00	5,370,000.00	98%	3,390.15
Zaječar	3297	9,500,000.00	3,200,000.00	34%	970.58
Majdanpek	864	9,500,000.00	6,400,000.00	67%	7,407.41
<b>UKUPNO</b>	<b>16105</b>	<b>145,968,000.00</b>	<b>97,371,634.49</b>		6,046.05

<sup>13</sup> Lokalne samouprave mogu da imaju drugačije kriterijume ali računamo da su ona PPG koja ispunjavaju uslove za subvencije najčešće i ciljane PPG od strane lokalnih samouprava

## Zaključci

### Opšti

Podrška poljoprivredi u deset ciljanih opština najviše je usmerena na održavanje postojećeg, zatečenog stanja; i to **kroz direktna plaćanja za poljoprivredne inpute odnosno outpute ili subvencionisanje materijala** što je sve važno ali održava trenutno stanje bez velikih šansi za promenu ka proizvodnji veće vrednosti, odnosno nije dovoljno da bi se poljoprivreda i razvijala.

Iako postoje velike razlike između opština u poljoprivredu se ulažu nedovoljni resursi pa postoji takozvana „**podfinansiranost**”<sup>14</sup> u svim merama te nemogućnost promene zatečenog stanja ni u smislu vrste ni obima proizvodnje a naročito ne u prelasku na proizvodnju veće vrednosti.

Lokalne samouprave **nemaju velike budžete** ali je važno da kada donose odluke o ulaganjima one budu odmerene na način da mogu da naprave promenu (*na primer da se odrede prioriteti koji se onda finansiraju u dovoljnoj meri umesto svima po malo, ili svima jednako a nedovoljno*) a to sada nije slučaj. Dominira logika svima po malo.

Postoji nesigurnost u mere podrške u dužem vremenskom periodu, odnosno ad hoc donošenje odluka o budžetima gde jedne godine mogu biti izdvojena veća a već sledeće daleko manja sredstva, **stvaraju nesigurnost kod poljoprivrednika** koji ne mogu da planiraju svoja ulaganja pošto nema kontinuiteta u okruženju u kojem se odvija njihova poljoprivredna aktivnost

Primetan je izostanak sistemskog informisanja seoskih zajednica o poljoprivrednim politikama i merama, kako onim koje dolaze sa nacionalnog tako i da opštinskog nivoa.

Seoske zajednice nisu adekvatno uključivane u odlučivanje o ruralnom razvoju ni poljoprivrednim politikama;

Vidljivo je urušavanje ili potpuni izostanak usluga građanima i građankama koji se tiču unapređenja svakodnevnog života u selu a koje postoje u gradovima (transport, primarna zdravstvena zaštita i obrazovanje, kulturni sadržaji, usluge socijalne zaštite, pristup neformalnom obrazovanju, infrastruktura), a koji nesumnjivo doprinose nepovoljnim demografskim promenama i migracijama stanovništva. U ruralni razvoj se ulaže ili ništa ili vrlo malo.

Mesne zajednice, najbliže građanima, i izuzetno važne u seoskim sredinama, izgubile su ulogu koju su nekada imale. Ovo se dogodilo politizacijom izbora u savete mesnih zajednica, a zatim i smanjenjem resursa te promenom načina finansiranja i smanjenjem nadležnosti mesnih zajednica.

---

<sup>14</sup> Podfinansiranost se odnosi na postojanje sredstava za pojedinačne mere ali nedovoljno da bi se napravila promena što na kraju obesmišljava i ceo pokušaj i kao rezultat ima da su sredstva bačena a korisnike mere stavlja u stanje svođenja na minimum minimuma i nemogućnost razvoja i rasta. Dobar primer za to je finansiranje puno korisnika sa malo sredstava (svima po malo) i jednako neovisno o potrebi.

Lokalne mere nisu utemeljene uvek u lokalnim važećim strategijama. Crpe inspiraciju iz nacionalnih mera koje nisu uvek ono što je nekoj lokalnoj zajednici najpotrebnije.

Građani i građanke nisu u centru politika kao ni njihove potrebe, izostaju mere inkluzivnog lokalnog razvoja koje prepoznaju da građani nisu homogena grupa, a da svako ima i može da ima značajnu ulogu u razvoju zajednice.

## Efikasnost i efektivnost mera u poljoprivredi u deset ciljanih opština Srbije

### Efikasnost

Ako efikasnost posmatramo u kojoj meri su uloženi resursi<sup>15</sup> dobro korišćeni za namenjene zadatke ili svrhu onda možemo da zaključimo da postoji **nedovoljna efikasnost** u većini lokalnih samouprava pošto vrlo oskudna sredstva namenjena poljoprivredi ostaju neutrošena. Dodatno, ni sredstva sa nacionalnog nivoa u vidu subvencija, poljoprivrednici koji na njih imaju pravo ne koriste ih.

Ukoliko kontinuirano ostaju nepotrošena sredstva koja su namenjena onda to ukazuje na **manjkavosti procesa planiranja** (namena sredstava, ocena stvarnih potreba, visina iznosa) kao i **probleme u implementaciji** koji obično uključuju sledeće:

- poljoprivrednici nisu dobro informisani, ili nisu informisani na vreme o podršci
- rokovi nisu dovoljno dugi za konkurisanje pogotovo ukoliko se dešavaju u vreme poljoprivrednih radova
- sistem prijavljivanja nedovoljno prilagođen poljoprivrednicima a nema pomoći
- podrška nije adekvatna odnosno trošak konkurisanja (vreme i prikupljanje dokumentacije) veći od moguće dobiti od subvencije

U proseku u deset opština istočne Srbije odvoji se 145<sup>16</sup> miliona dinara od čega se i realizuje 97<sup>17</sup> miliona dinara a u proseku ako uzmemo u obzir broj poljoprivrednih gazdinstava iznos koji se u lokalnoj samoupravi ulaže po gazdinstvu (iako ova sredstva nisu sva namenjena za subvencije) iznosi oko 6000.

### Efektivnost

Ako efektivnost posmatramo u kojoj meri je postignut željeni rezultat onda imamo nekoliko izazova u donošenju finalnog zaključka. Prilikom kreiranja mera lokalne podrške poljoprivredi većina lokalnih samouprava **nema definisane merljive ciljeve i indikatore na osnovu** kojih bi sada bilo moguće oceniti u kojoj meri su ostvarili željene rezultate. Posredno posmatrajući podatke u poljoprivredi, osim u Negotinu, ne vide se značajnija poboljšanja ili promene u strukturi poljoprivredne proizvodnje. Najviše sredstva su usmerena na zadržavanje postojećeg stanja i dok je svakako bolje da neka podrška postoji nije dobro da ona nije vezana za konkretan

<sup>15</sup> Vreme, napor ili trošak

<sup>16</sup> Podatak za 10 opština

<sup>17</sup> Podatak za 8 opština

cilj. Pre svega, mala sredstva za veliki broj porodičnih gazdinstava iako značajna, nisu dovoljna da naprave promenu koja bi se odrazila značajnije odrazila na povećane prihode. U tom smislu neophodno je napraviti nekoliko koraka unazad i redefinisati način na koji se podržava poljoprivreda a o čemu se detaljnije objašnjava u preporukama.

## PRILOZI

Stanje u poljoprivredi po opštinama